

Мирјана Маринковић

АЛЕКСА СИМИЋ, КАПУЂЕХАЈА У ЦАРИГРАДУ ОД 1842. ДО 1843. ГОДИНЕ

САЖЕТАК: Алекса Симић био је привремени српски капуђехаја у Цариграду од септембра 1842. до октобра 1843. године, у осетљивом политичком тренутку насталом после Вучићеве буне и протеривања кнеза Михаила Обреновића из Србије током лета 1842. године. Привремена српска управа на чијем челу су се налазили Аврам Петронијевић и Тома Вучић Перишић упутила је Симића као искусног политичара и убеђеног уставобранитеља да, у ситуацији када Русија као сила покровитељица није признавала преврат у Србији, издејствује од Порте берат о потврђивању кнеза Александра Карађорђевића. Алекса Симић је са успехом извршио задатак, премда је Карађорђевићу издат берат, најпре новембра 1842. а затим септембра 1843, благодарећи руском противљењу да први пут прихвати стање у Србији. Симић је као дипломата, упркос тешкоћама са руске стране и раду присталица кнеза Михаила у Цариграду, испољио дипломатску вештину, мудрост и прагматичност.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Србија, Турска, Цариград, Михаило Обреновић, Александар Карађорђевић, Алекса Симић, капуђехаја, уставобранитељи, берат

Привремена српска управа, односно Привремено српско правленије на челу са Аврамом Петронијевићем и Томом Вучићем Перишићем, вођама уставобранитељског покрета, после Вучићеве буне у лето 1842. године и протеривања кнеза Михаила из Србије, није могло наћи погоднију и способнију личност од Алексе Симића за привременог српског представника у Цариграду. Нови српски режим је, у тешком и конфузно времену бременитом опасношћу да се поново на дневни ред стави Источно питање као одговор на преврат у Србији, покушао да учврсти своје револуционарно дело и тек освојену власт, ослањајући се на Симића и Портине симпатије према победничкој странци.

Алекса Симић (1800–1872), Србин из сремског села Бољеваца, припадао је истакнутим чиновницима кнеза Милоша још од 1819. године.¹ Био је кнежев хазнадар 1823. а од 1824. до 1832. београдски конзул, тј. београдски базрџан-баша. По доношењу Сретењског устава 1835, кнез

¹ *Черње живописа Алексе Симића*, Архив Српске академије наука и уметности (даље АСАНУ) 7380-45; *Сећања Алексе Симића на књаза Милоша*, Приредно Радош Љушић, Крагујевац 1997, I-XVII.

Милош га је поставио за попечитеља финансија, а после укидања истог за свог ађутантна и полковника. Попечитељ финансија постао је поново 1839. године, на основу тзв. „турског” устава. Припадао је опозицији кнезу Милошу после Милетине буне 1835. Од 1842. до 1852. односно од 1852. до 1853. године Алекса Симић је био попечитељ правосудија и просвештенија и попечитељнутрењих дела. Књежески представитељ и попечитељ иностраних дела био је од 1853. до 1855. и од 1856. до 1857. године. Био је и почасни члан Друштва српске словесности. Говорио је немачки, грчки и турски језик.²

Од многобројних дужности које је успешно и савесно обављао у служби како кнеза Милоша, а потом и уставобранитељског режима и кнеза Александра Карађорђевића, Алексу Симића, по сопственом признању, „особито [га] одликују дела његова у Цариграду за потврђење садашњег књаза српског Александра Карађорђевића на ово достоинство”.³

Хатишериф из 1830. године којим је Србија званично добила аутономни статус у границама Османског царства предвидео је и постојање сталне српске депутације у Цариграду.⁴ Тешко је, међутим, утврдити када се из вишечлане депутације издвојила једна личност и прерасла у аутентичног српског дипломатског представника на Порти, иако је и у депутацијама кнеза Милоша било људи и српских политичара који су се знањем и способностима издизали изнад осталих.

Алекса Симић био је постављен за привременог српског капућехају од септембра 1842. до октобра 1843. године. Приликом избора у Друштво српске словесности поменуо је да „има своја дјејанија у Цариграду од 1842. и 1843. кад је био капућехаја и кад Русија није хтела признати први избор књаза Александра Карађорђевића”, али да се за његова живота не могу објавити.⁵

Уставобранитељи су још пре Вучићеве буне,⁶ дакле пре протеривања кнеза Михаила из Србије, намеравали да уместо Јована Антића, тадашњег капућехаје (од 1837. до 1842), у Цариград пошаљу Алексу Симића, као свог присталицу и поузданог човека. Илија Гарашанин пише Стојану Симићу 8. јуна 1842. године: „Г[осподи]на Алексу чујем да су нудили да га капућехајом поставе, но он да им је одговорио да ће се на то драговољно согласити, ако му пристојну за онде плату и трошак одреде,

² Милан Б. Милићевић, *Поменик знаменијих људи у српској народа новијега доба*, Београд 1888, 639.

³ А. Симић, *Черте...*

⁴ „А најпосле, агенти српски пребиваће непрестано у Цариграду, да би отправаљали ту дјела која се тичу Србије”, Димитрије Матић, *Јавно право Књажества Србије*, 40.

⁵ Исто. Симић се позива на преписку са Аврамом Петронијевићем „која се мора налазити код деце његове” из које се може видети сва његова активност у Цариграду.

⁶ Драгослав Странковић, *Вучићева буна 1842*, Београд 1936; Јован Милићевић, *Вучићева буна 1842*, у: *Историја српској народа*, V-2, Београд 1981, 259-260.

а после ако се и споразумјеније с Портом пре тог поправи, које на овај начин казо им је ди и он није у стању ништа учинити”.⁷

Порта је била наклоњенија уставобранитељима него кнезу Михаилу, који се у спољној политици највише ослањао на Русију. Зато Симићу није било много тешко да испуни свој основни дипломатски задатак ради којег је упућен у Цариград: да обезбеди да Порта изда Берат о устоличењу кнеза Александра Краборђевића.

Одмах по завршетку Вучићеве буне Аврам Петронијевић и Тома Вучић-Перишић обавестили су 13. септембра 1842. године Јована Антића да је Привремена управа удовољавајући вољи народа одредила Алексу Симића на његово место који ће „народна дјела у Цариграду по даним му на тај конач инструкторијама и по обштој жељи народа најбоље заступати моћи”.⁸

Симић је за Цариград кренуо из Београда бродом 6. септембра заједно са турским комесаром Шекиб-ефендијом⁹ и Лазаром Зубаном, својим помоћником. Јована Антића је о томе обавестио брат Вучко из Београда 19. септембра: „Г. Алекса Симић ваљда је већ тамо приспео, за кога се говори да је само отишао за Берат; а од неки чујем да и Агенцију измени; Зубана да тамо остави, а вас овамо да позову”.¹⁰ Јавља му и о најновијим политичким догађајима: да су у Земуну ухапшени Пера Милојковић, Глиша и Стевко Терзија, „јербо се доказало да су неко стакло с отровом дали књажескому неком ћирици и 200 дуката да отрује књаза Михаила”.¹¹ На крају писма Вучко Антић додаје да су сви служитељи које су поставили Стефан Радичевић и Борђе Протић, попечитељи у влади кнеза Михаила, отпуштени из службе и протерани из Србије.

Алекса Симић стигао је у Цариград 17. септембра 1842. Обавестио је Привремено српско правленије да га је Шекиб-ефендија уверио да је на Порти ствар решена у корист нових политичких снага у Србији и да ће бити издат и жељени ферман о потврђењу кнеза Александра јер „су сви Турци мали и велики, врло радостни што је наше дело тако окончано, и сваки живи обећава совершенно одобреније царско на народна прошенија”.¹²

⁷ Архив Србије, Фонд Илије Гарашанина (даље АС, ИГ), 68.

⁸ А. Петронијевић, Т. Вучић-Перишић – Ј. Антићу 13. септембра 1842. АСАНУ, 14556, (Заоставштина Д. Страњаковића – несрећена грађа); Д. Страњаковић, *Влада уставобранитељева 1842-1853 – упућивања и сивољазња политика*, Београд 1932, 35.

⁹ Један од најспособнијих турских дипломата, шеф одељења у Министарству иностраних послова. Допутовао у Србију августа 1842. ради измирења кнеза Михаила и уставобранитељске опозиције, у чему није успео. Главни сукоб темељно се на захтеву да кнез отпусти себи одане министре Борђа Протића, Стефана Радичевића и Цветка Рајовића и да уместо њих у службу прими уставобранитељске прваке Тому Вучића-Перишића, Аврама Петронијевића, Стојана Симића и др. Сукоб је разрешен дизањем Вучићеве буне и протеривањем кнеза Михаила из Србије.

¹⁰ В: Антић-Ј. Антићу, 19. септембра из Београда, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

¹¹ Исто.

¹² А. Симић – Прив. правленију 23. септембра из Цариграда, АС МИД-И, 1842, VI-2.

Мисија Алексе Симића у Цариграду наишла је на тешкоће са покровитељске руске стране. Уставобранитељи су подршку за свој политички ангажман нашли у сизеренском турском, а не у покровитељском руском двору. Турска у преврату у Србији није видела бунтовничко дело којим је свргнут кнез, већ прилику да поврати свој пуни суверенитет над целокупном територијом Царства после дугог периода руске доминације.¹³ Цар Никола I протестовао је код султана Абдул Мецида 19/31. октобра 1842. због именовања кнеза Александра,¹⁴ на шта је султан одговорио да није било времена за консултовање руске владе и да је било неминовно признавање кнеза Александра пошто је кнез Михаило напустио земљу.¹⁵

Ради тога, Симић је писао из Цариграда да „к мисији руској по наставленију није никако одлазио нити им што соопштавао, јер смо онда знали да је овде г. Титов. Сад обаче како је овде Г. Бутењев, ја ћу чекати од Привременог правленија наставленије како ћу се с њим владати. Ја нисам изоставио из сопственог побужденија то јавити ариције-назиру¹⁶ да л' би требало и добро било да одем Г. Бутењеву и да му се јавим и он ми је казао: „Бакалум“¹⁷ и на том и данас стоји“.¹⁸

По доласку у Цариград Алекса је у правитељственом конаку затекао Јована Антића, тадашњег капућехају. Примопредаја дужности није текла без тешкоћа пошто „Антић има писмо од Протића, од књаза Михаилове стране да брани право књаза Михаила [...] Антић непрестано о свему извештава писмено Руску мисију и свако моје движеније пише и описује како му се свиди, и пише да се мени и Г. Зубану чита на лицу јавно да смо ради збацивши руско покровитељство са Србије“.¹⁹ [Подвукла М.М.] Симићу је Вукашин Радишић, секретар Српске агенције, саопштавао и достављао поверљиве податке и писма свог претпостављеног.

Борђе Протић, представник кнеза Михаила и попечитељ иностраних дела, обавестио је Антића писмом 10. септембра 1842. године из Земуна да је кнез одлучио да у Цариград пошаље посебну депутацију која би и Руској мисији и Порти изнела неправде учињене кнезу Михаилу. У истом писму, међутим, наложио је Антићу да Алекси Симићу распрене квартир у правитељственом конаку у Цариграду уколико би то била воља Г. Титова и честитог Сарим-ефендије, турског министра иностраних послова.²⁰

¹³ Војислав Вучковић, *Српска криза у Источном питању 1842–1843*, Београд 1957, 54.

¹⁴ АСАНУ, 14556–17; В. Вучковић, нав. дело, 67–68.

¹⁵ Исто, 18.

¹⁶ Министру иностраних послова

¹⁷ Видећемо.

¹⁸ А. Симић – Прив. правленију 23. септембра из Цариграда, АС; МИД-И, 1842, VI-2.

¹⁹ Исто.

²⁰ Б. Протић – Ј. Антићу, 10. септембра 1842. из Земуна, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

Три дана касније кнез Михаило Обреновић пише да су чланови депутације мајор Петар Поповић, начелник Окружја смедеревског, и Константин Ранос, чиновник његове канцеларије, и захтева од Антића да се „искрено за праведну његову ствар заузме”.²¹ Овој депутацији придружио се Јован Николић 26. септембра.²²

Цариград је, према томе, у јесен 1842. године био попреште паралелне српске дипломатије: званичне, уставобранитељске, коју су представљали Алекса Симић, Лазар Зубан, и обреновићевске, коју је заступао Јован Антић. Алекса је, захваљујући поменутом Радишићу, дошао до поверљивих писама која је Антић слао Руској мисији. Антић је писао Титову 14. септембра да је Александар Петровић Црни „врло глуп човек”, стар око 40 година, ожењен ћерком Јакова Ненадовића”.²³ Недељу дана касније Антић је тражио пријем код Титова и молио за савет и помоћ пошто као капућехаја српски ради јавно „за књажеску ползу”, због чега са бунтовничким Привременим правленијем српским има „јавно противположеније”.²⁴ Сутрадан је писао и грофу Аполинарију Бутењеву да Симић и Зубан на челу носе печат горуће жеље за рушењем руског покровитељства над Србијом²⁵ и да, следствено томе, неће видети Београд већ Багдад и вавилонске пределе.²⁶

Депутација кнеза Михаила, упркос руској подршци, није имала успеха, јер је стигла у Цариград у време кад је Porta донела одлуку да потврди избор кнеза Александра Карађорђевића.²⁷ Штавише, њу у Цариграду нико са Портине стране није хтео да саслуша,²⁸ иако је кнез Михаило молио влашког кнеза Гику да је препоручи Аристарху, своме капућехаји у Цариграду.²⁹

Највећи проблем који је Алекса Симић морао да реши биле су ипак неминовне везе са Руском мисијом. Знајући за руски став о промени на српском престолу и новој власти, није налазио за потребно ни да се по преузимању Агенције службено представи посланику покровитељског двора, што је и била препорука турског министра иностраних послова. Привремено српско правленије сматрало је Аполинарија Бутењева за великог српског пријатеља, тако да је 2. октобра 1842. изразило радост што је баш он после одсуства, уместо Титова, наставио вођење Руске мисије. Сагласило се са ставом Сарим-ефендије да за сада не треба тамо одлази-

²¹ Кнез Михаило – Ј. Антићу, 13. септембра 1842. из Земунa, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

²² АСАНУ, 14556.

²³ Ј. Антић – Титову, 14. септембра 1842, у Цариграду, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

²⁴ Ј. Антић – Титову, 21. септембра 1842, у Цариграду, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

²⁵ Ј. Антић – Бутењеву, 22. септембра 1842, у Цариграду, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

²⁶ Антић их је, штавише, у писмима Бутењеву називао „Србо-Турцима”. Antoni Cetna-gowicz, *Tajna dyplomacja Adama Jerzego Czartoryskiego na Balkanach*, Krakow 1993, 117.

²⁷ В. Вучковић, нав. дело, 64.

²⁸ Д. Страняковић, *Влада уставобраниоцима*, 37.

²⁹ Исто, 39.

ти, иако је Правленије уверено да ће се и овом приликом гроф Бутењев, као и до сада, с великим одушевљењем заузети за ствар српског народа.³⁰

Очигледно је да нова српска власт у тренутку писања овог писма Симићу није била упозната са резултатом конференције између Бутењева и Порте од 26. септембра о којој је Алекса јавио 29. септембра. Бутењев је изнео став Русије по коме је смена власти у Србији извршена насилно, што се не може прихватити и што је Турска својим ауторитетом била у стању да спречи. Смена на престолу, по мишљењу Бутењева, могла се извести и вољом Порте, уколико је била нужна. У Симићевом извештају стоји да је Порта одговорила да се „с књазом Михаилом није могло ништа лепим начином окончати [...] и да је он сам с својим дјелима ову револуцију на себе навукао, и у уништовавању такове толике људе побио, од њи побеђен био, и у Њемачку побегао, и земљу и своје Књажество оставио; следователно сам себи пресуду изрекао и извршио”.³¹

Што се тиче депутације кнеза Михаила, Симић је јавио да је 24. септембра стигла у Цариград и да ју је Антић сместио у један квартир у Бејоглуу. Антић је, по Симићевом извештају, отворено питао Бутењева, код кога је провео читав дан 24. септембра, да ли ће се заузети за ствар кнеза Михаила. Иако није сазнао какав је одговор Антић добио, саопштио је да „сва његова дела што ми до знања долазе, саопштавам ја на капији. Ариџије-назир казао ми је да су сад забадава све мутње Антићеве с Г. Бутењевим, а тако и депутација књаза Михаила и писма његова на Порту”, пошто ће бити издат Берат о потврђењу Александра за кнеза, док ће ферман о искључењу династије Обреновића доћи касније.³² Размишљајући како да оправда своје необраћање Руској мисији у Цариграду Алекса је писао 21. октобра: „Што се тиче до мог одласка к Г. Бутењеву о тому ми до сад није ништа више казао ариџије-назир, нити сам ја њега више о томе питао, да не рекне да настајавам о томе, и да му се од туђа каква сумња на нас не породи. А с друге стране, већ је сад и срамота да идем к Г. Бутењеву, почем сам овде толико време, па му до сад нисам отишао; и кад би му отишао, не би се имао с чим извинити што сам до сад изостао од подворења к њему. И зато ми је нуждно имати средство у рукама које ће ме увести к њему, а то је ово: да Привремено правленије пише њему да је мене послало амо за Привременог капућехају, да ме њему препоручи, и да се извини што ме није и на мисију руску препоручило при шиљању за овамо, наравно, наводши [?] узрок тај да је знало да је онда Г. Титов посланик био коме оно није могло имати поверења у нашим дјелима”.³³

³⁰ Прив. српско правленије – А. Симићу, 2. октобра 1842, Београд, АС МИД-И, 1842, VI-2.

³¹ А. Симић – Прив. српском правленију, 29. септембар 1842, Цариград, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

³² Исто.

³³ А. Симић – Прив. српском правленију, 21. октобар 1842, Цариград, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

Александар Караборђевић проглашен је за кнеза на основу Портиног Берата који је у Србију донео Емин-ефендија 26. октобра/7. новембра 1842.³⁴

Српски капућехаја обрадио је Емин-ефендију са 200 дуката пошто му је Порта дала „врло мало новаца за путни трошак [... Ово данас мислим да ћеду ми искати од Порте и новце за Берат књажески и преко тога јошт нешто за писаре и проче трошкове”.³⁵ Утврђено је да су трошкови око Берата износили 13000 дуката за разне поклоне које је Симић учинио у Цариграду.

Дочек Емин-ефендије био је питање од нарочитог политичког значаја. Зато је Алекса Симић саветовао: „Не изостављам учинити внимателно Привремено правленије да Берат књажески треба предусрести и дочекати с парадом и церемонијом која му пристоји. Чиновници сви треба да буду обучени у униформе при томе дочеку, а наравно треба и томе и једну роту солдата с бандом извести, и тако даље. И како ће Емин-ефендија доћи из Земунa, то ће га парада на Ђумруку морати дочекати, а не би шкодило да неколико чиновника у униформи и у Земун до Парлаторије пред њега оду”.³⁶

Овим је постигнут циљ Симићеве дипломатске мисије у Цариграду. Русија, међутим, као сила покровитељица, није прихватила и сматрала легитимним избор кнеза Александра, тако да је дипломатска борба око овог питања настављена током 1843. до коначног признања Караборђевића, али под руским условима 2/14. септембра 1843. године.³⁷

Време Симићеве дипломатске службе било је за Србију тешко и на унутрашњем и на спољнополитичком плану. Прилике у земљи биле су нестабилне јер су Обреновићи и даље имали бројне присталице. У међународним односима водећу улогу играла је Русија, док је став осталих сила био неодређен и колебљив.³⁸ По доласку на власт уставобранитељи су почели прогоне и отпуштања из службе свих чиновника које су сматрали за противнике. То је узело толиког маха да се Алекса Симић морао правдати Сарим-ефендији, а Привременом правленију саветовати како да убудуће поступа. „Ја сам онда уверио ариције-назира”, писао је он, „да то није истина и да се нико не гони само по сумњи, него баш по дјелу [...] и ја сам то приватно јавио Г. Петронијевићу с примјечанијем да будете умјеренији у таковим стварима [...] Ја признајем да се је у време

³⁴ Д. Страњаковић, нав. дело, 36.

³⁵ А. Симић – Прив. српском правленију, 8. октобра 1842, АС, МИД-И, 1842, VI-2. Хаги-шериф из 1830. године прописао је обавезе новопостављеног кнеза приликом додељивања берата: „Унапредак, у случају упразненија, нови књаз, који ће се наименовати, биће дужан, получавајући благородни Берат моје високе Порте, платити од својих *соисивених ирихода* суму од 100.000 *ироша турских азни царској*”. Д. Матић, нав. дело, 39.

³⁶ Исто.

³⁷ Д. Страњаковић, нав. дело, 62.

³⁸ В. Вучковић, нав. дело.

владања Привременог правленија морало тако чинити, јербо је било лица која нису веровала да ће се књаз Александар потврдити [...] Европејски посланици врло мотре сада на нас оћемо ли ми и у чем нибуд нарушити Устав, па који су нам непријатељи да нас оданде закаче и да нас гоне, наравно говорећи нам да смо ми гонили књазу Михаила и његове министре за то да ми сами можемо газити Устав и самовласно владати [...] Ја би био тога мненија да садашњи књаз изда један општи опроштај онаковим приверженицима књ[аза] Михаила за досадашње поступке њиове”.³⁹

Присталице кнеза Михаила нису мировале чак ни после потврђивања кнеза Александра Караборђевића.⁴⁰ Двадесетпетог новембра 1842. упућен је један „такрир” на Порту о роварењу обреновићеваца и откривеној завери Стојана Јовановића у Крушевцу. Алекса је у ноти Порти објаснио да се Стојан Јовановић,⁴¹ школован о народном трошку у Бечу, сусрео са кнезом Михаилом у Земуну и одатле отишао у Крушевац, где се у једном подруму састао са 15 „незнатних људи” којима је говорио да ће турска војска силом заузети нахије српске и да ће оне поново под спахије потпасти. Због тога је позвао присутне да подигну народ „свуда редом” и траже повратак кнеза Милоша, односно кнеза Михаила. Српске власти сазнале су за ове планове, па су завереници похватани. Тражио је да Порта настоји да се кнез Михаило и његове присталице удаље од српске границе. Турски министар иностраних послова рекао је да је предузео потребне кораке преко Рифат-паше, турског посланика у Бечу.⁴²

Борба између обреновићеваца и уставобранитеља водила се и у цариградској штампи. Пољска емиграција и њен представник у Цариграду Михаило Чајковски помагали су уставобранитељима и капућехаји Симићу да своје пропагандне чланке штампају у листу *Journal de Constantinople*.⁴³ Јован Антић је тим поводом сугерисао кнезу Михаилу да се у аустријској штампи поведе полемика са написима Алексе Симића у истом листу.⁴⁴

³⁹ А. Симић – Прив. српском правленију, 21. октобар 1842, Цариград, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

⁴⁰ О бројним заверама после смене на српском престолу, види: Јован Милићевић, *Обреновићска завера на почету уставобранићеског режима*, Историјски гласник, 3-4, (1956), 64-76; А. Сентагович, нав. дело, 120.

⁴¹ Стојан Јовановић Џукић, вођа потоње Катанске буне 1844. Ј. Милићевић, нав. дело, 65-66.

⁴² Такрир на Порту, 25. новембар 1842, Цариград, АС, МИД-и, 1842, VI-2. А. Симић – Попечитељству иностраних дела, 25. новембра 1842, Цариград, АС-МИД-И, 1842, VI-2; Истога дана Симић је обавестио Попечитељство иностраних дела да „Антић непрестано овде чини с Раносом састанке, примају од књазу Михаила писма, овоме одписују, и овде на разне руке муте”. АС, МИД-И, 1842, VI-2. А. Сентагович, нав. дело, 121.

⁴³ Ј. Милићевић, *Обреновићевске завере*, 68; А. Сентагович, *Тajна дипломатска*, 144. О утицају пољске емиграције на уставобранићески режим, види: Љубомир Дурковић-Јакшић, *О Почету југословенске политике А. Чарториског 1841-1843*, Зборник Матице српске за историју, 9, Београд 1974, 30-65; А. Сентагович, *Udio i uloga Hotela Lambert u političkoj srpskoj krizi 1742-1842. godine*, Historijski zbornik, XLIII (1), 1990, 271-285.

⁴⁴ А. Сентагович, нав. дело, 144.

Агенцију Кнежевине Србије у Цариграду чинили су: капућехаја, његов помоћник, драгоман и секретар. Алексу Симића замењивао је Лазар Зубан, образовани Србин из Аустрије, човек одан уставобранитељској ствари и савестан државни чиновник.⁴⁵ Привремено српско правленије препоручило је Симићу Зубана с напоменом да му за његову службу припада плата као члану Апелационог суда,⁴⁶ на шта је Симић одговорио да ће му сваког месеца издавати по 100 талира од времена доласка у Цариград.⁴⁷ Почетком 1843. године и Симић је увидео да то није довољна накнада за Зубанов живот и рад у Цариграду, па је писао Авраму Петронијевићу: „Да Г. Зубан у Цариграду о свом трошку служи с оном истом платом с којом прочи совјетници тамо у отечеству при тој јевтиноћи служе, мислим да ћете и ви признати да није право [...] Ви сте мени придали у помоћ господина Зубана у овдашњим дјелима. Ја сам вама јавио да сам га дозвоао да седимо заједно у конаку, да нисам ни ја сам, и да се нађе његова госпоја као газдарица у кући, без које знате како поредак куће иде. Но овај долазак његов у конак постаде за њега врло штетан, јер он у старом свом квартиру пролазаше с 20 гроша трошка на дан, а овде му није доста ни 60 на 4 персоне своје [...] *Јер куд јод ја не моју ићи чрез званија моја, онамо он иде, и да ми није њега овде, баш не би имао никога на то ујојребити нији му ствар јоверити* [подвукла М.М.] [...] И зато сам ја тога мненија да се њему даје фрај кост и квартир овде у конаку [...] премда он ни овако не оставља посао натраг, нити му је ревност мања у дјелима”.⁴⁸ Попечитељство иностраних дела сагласило се са Алексиним предлогом, тако што је одобрило да се Зубану за сваки месец додаје по 50 талира на редовну плату од почетка службе у Цариграду.⁴⁹ Лазар Зубан позван је у Србију 14. маја 1843. на своју ранију дужност члана Совјета на основу одлуке кнеза Александра.⁵⁰

Драгоман српске агенције био је Богос Ованес, врсни зналац турског језика, који је радио и у Канцеларији кнеза Милоша. Симићу је писано 19. септембра 1842. да прихвати Ованеса „као човека способна и одана” и вешто лице у турском језику, „што је тамо од велике потребе”, а који је „непрестано у нашим дјелима с нама радио”.⁵¹ Привремени

⁴⁵ Јелена Данић-Станојчић, *О животи и преводилачкој делатности Лазе Зубана*, Зборник Филозофског факултета, II, Београд 1952, 405–416.

⁴⁶ Прив. српско правленије – А. Симићу, 9. октобар 1842, Београд, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

⁴⁷ А. Симић – Прив. српском правленију, 21. октобар 1842, Цариград, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

⁴⁸ А. Симић – А. Петронијевићу, 24. јануара 1843. Цариград, АС, МИД-И, 1843, III-98.

⁴⁹ А. Карађорђевић – Попечитељству иностраних дела, 10. фебруар 1843, Београд, АС, МИД-И, 1843, III-98.

⁵⁰ А. Карађорђевић – Попечитељству иностраних дела, 14. маја 1843, Крагујевац, АС, МИД-И, 1843, II-145.

⁵¹ Прив. српско правленије – А. Симићу, 19. септембар 1842, Београд, АС, МИД-И, 18942, VI-2.

српски капућехаја са задовољством је прихватио ову препоруку и о томе обавестио власти 3. октобра.⁵² Премда је Ованес тражио 1500 талира годишње плате, Симић је, као човек вешт финансијама, уредио да Ованес прима 1200 талира, а да му се „даде накнада за ове две и пол године службе и верности његове 1000 дуката царских за свагда” са каматом.⁵³

Секретари су били Вукашин Радишић, упућен на ову дужност још септембра 1840. године,⁵⁴ и Аћим Марковић.

Тзв. „правитељствени конак” у Цариграду у коме је становао и радио српски капућехаја имао је 37 просторија (укључујући таван, подрум, просторије за послугу и др.). О Симићу својственој уредности коју је хвалио и сам кнез Александар Караборђевић и извесном неповерењу према претходнику, говори чињеница да је приликом исељења Јована Антића из конака 19. октобра 1842. сачинио „*Списак коначки ствари у Цариграду*” који су обојица потписали са детаљним прегледом целокупног инвентара. Осим тога, сачинио је и „*Списак нумера које фале из њимљених аката за године 1836, 1837, 1838, 1839, 1840, 1841, 1842*”,⁵⁵ а *шакобе и извод оних који се „у њимљеним рејисџирима заведена налазе” и „Списак – аката која су остала код Г. Антића у Цариграду*”.⁵⁶

Кнез Михаило Обреновић је напуштајући Србију однео са собом и значајна јавно-правна акта: Једренски мировни уговор између Русије и Турске из 1829, „царске хатишерифе између који[x] је и један земаљски”⁵⁷ и карту Србије заједно са знацима кнежевског достојанства, тј. херваније и берата, чиме је српској дипломатији задао доста проблема да до тих аката дође. Симић је 21. октобра 1842. г. писао да ће сачекати упутство владе у вези с тим, пошто није налазио за упутно да одмах од Порте тражи дупликате тих аката. Уколико их кнез Михаило не буде вратио, писао је капућехаја, „у последњем случају после ћу искати дупликате од њи[x], а до тога времена одложићу и искање дупликата за

⁵² А. Симић – Прив. српском правленију, 3. октобра 1842, Цариград, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

⁵³ А. Симић – Прив. српском правленију, 21. октобра 1842, Цариград, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

⁵⁴ Гликерија Вури, *Почетак предавања грчког језика у српској гимназији за време кнеза Милоша*, Историјски часопис, XXIV, Београд 1977, 293. Вукашин Радишић штампао је 1837. године „Грчку читаоницу за употребљеније србске младежи”, која је представљала први уџбеник грчког језика у Србији, а исте године постављен је за професора грчког језика у Књажевско-српској гимназији у Крагујевцу. Гликерија Вури, *Грчка читаоница за употребљеније србске младежи, савршена од Вукашина Радишића*, Историјски часопис, XXV-XXVI, 1978-1979, 285-291.

⁵⁵ Грешком у документу стоји 1848. година.

⁵⁶ АС, МИД-И, 1842, VI-2.

⁵⁷ Хатишерифи из 1829. 1830 и 1833. године којим је Србија постала аутономна кнежевина са шест припојених нахија. Остало нам је непознато који хатишериф је означен као земаљски.

флаг⁵⁸ наш и за Агенцију у Влашкој и Молдавији, да се све уједнапут иште, а не у двапут које иде теже а и сумнително се види по нечему. Међутим и пријатељ⁵⁹ ми совјетује да то на даље одложимо и да са тим не покажемо Порти какву слабост нашу или стра за изгубљеним актима”.⁶⁰ Српска влада је од Симића тражила 26. децембра да се поново и „сваким возможным начином” постара да их добије.⁶¹

Што се тиче нишана царских које је требало одузети од кнеза Михаила, Симић је настојао да преко министра иностраних послова заврши и овај задатак. Министар је одговорио српском представнику да је Порта писала Рифат-паши, свом посланику у Бечу, да он прибави нужне заповести Аустријске владе, да пошаље са њима свога секретара и да он од свргнутог кнеза узме знаке кнежевског достојанства.⁶² Стари кнез Милош саветовао је сину да царском изасланику Емин-ефендији, у случају да му затражи кнежевска знамења, одговори да их је дао оцу на чување који се налазио у Бечу, како се Милош договорио са тамошњим пријатељима.⁶³

Имајући у виду Симићеву савесност и уредност у раду, можемо прихватити мишљење Слободана Јовановића да је Алекса Симић спадао међу оне људе, попут Илије Гарашанина, „који су и без уредног школовања сами себе начинили добрим и практичним администраторима”.⁶⁴ Привремени српски капућехаја радио је стрпљиво и марљиво. Понекад је на састанак са турским министром чекао и по шест сати.⁶⁵ Био је подједнако одговоран и савестан не само у решавању крупних политичких питања, већ и у извршавању текућих конзуларних послова. Ниједно лице које је у Српској агенцији у Цариграду затражило од њега српски пасош није га могло добити док се није уверио да је заиста српски поданик и док о томе из Србије није добио потврду. Обавештавао је Правитељство о пропутавању угледних турских политичара кроз Србију и саветовао како да их дочекају. Јавио је тако о проласку Нафи-ефендије, турског

⁵⁸ Заставу

⁵⁹ Кад је реч о загонетном „пријатељу” мислимо да је реч о Штекеру, лекару кнеза Милоша, личности са добрим везама код Турака у Цариграду и привреженику уставобранитеља. Могуће је да се ради и о Михаилу Чајовском, агенту пољске емиграције у Цариграду са којим је Симић био у вези. В. В у ч к о в и ћ, нав. дело, 34.

⁶⁰ А. Симић – Прив. српском правленију, 21. октобар 1842, Цариград, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

⁶¹ Попечитељство иностраних дела – А. Симићу, 26. децембра 1842, Београд, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

⁶² А. Симић – Попечитељству иностраних дела, 18. новембра 1842, Цариград, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

⁶³ АСАНУ, 14556.

⁶⁴ Слободан Јовановић, *Уставобранитељи и њихова влада (1838-1858)*, Београд 1990, 62.

⁶⁵ А. Симић – Попечитељству иностраних дела, 18. новембра 1842, Цариград, АС, МИД-И, 1842, VI-2.

посланика у Паризу, саветујући да се не подвргава уобичајеним формалностима у Алексиначком карантину.⁶⁶

Алекса Симић, иако није могао много да утиче на след политичких догађаја, будући да је то превазилазило како његова овлашћења тако и његове способности, дужност српског капућехаје обавио је на задовољство и српских и турских политичких кругова. То потврђује и чињеница да је 24. септембра 1843. г. кнез Александар Карађорђевић именовано Алексу Симића за привременог књажеског представника и попечитеља иностраних дела, у одсуству Аврама Петронијевића.⁶⁷ Реуф-паша, турски министар иностраних послова, упутио је кнезу два писма, 5. и 9. октобра 1843, у којима је изразио задовољство своје владе радом привременог српског капућехаје кога је и султан лично примио на крају његове мисије.⁶⁸ Приликом именована Алексе Симића за министра (представника) уместо Илије Гарашанина 1853, велики везир је писмом кнезу Александру исказао велику радост овим наименовањем, „пошто је Симић султанов највернији роб“.⁶⁹

После опроштајне аудијенције Симић је писао Попечитељству иностраних дела 6. октобра: „Порта се показује да усрдствује к благу Отечества нашег колико и ми сами. Она је била са мном сасвим задовољна, и каже, да ме не би пустили одавде да је Г. Петронијевић на свом месту; но будући да није, и да по њином мненију нема нико између нас који би његово место могао заступити као ја, зато, веле, да ме пуштају да се дјело тамо поспешим, а да овде, веле, да ћеду и сами бити у помоћи новом капућехаји у нашим дјелима, баш ако би он у тому и неспособан био, само да буде добар човек и веран своме књазу и Отечеству“.⁷⁰ За новог српског капућехају именован је Лазар Теодоровић, једна од „најбољих глава у Србији“⁷¹ и најспособнијих уставобранитељских чиновника.

Алекса Симић напустио је Цариград 19. октобра 1843, а до доласка Лазара Теодоровића његове послове обављали су драгоман Богос Ованес и секретар Аћим Марковић.

⁶⁶ А. Симић – Попечитељству иностраних дела, 30. децембра 1842, Цариград. АС; МИД-И, 1843, I-1.

⁶⁷ Руски услов да Порта изда дефинитиван Бераг за потврђење Александра за кнеза у септембру 1843. године био је да се Вучић и Петронијевић прогнају из земље. А. Карађорђевић – Попечитељству иностраних дела, Београд, 24. септембар 1843, АС, МИД-И, 1843, IV-97.

⁶⁸ Оба писма одлично је на српски превео драгоман Богос Ованес. АС, МИД-И, 1843, IV-97.

⁶⁹ *Дневник Бањамина Калаја 1868-1875*. Приредио Андрија Раденић, Београд-Нови Сад 1976, 62.

⁷⁰ А. Симић – Попечитељству иностраних дела, Цариград, 6. октобар 1843, АС, МИД-И, 1843, IV-97.

⁷¹ *Србија у години 1834 – Писма грофа Боа-ле-Конџа де Рињи министру иностраних дела у Паризу о садашњем стању у Србији*. Приложио Стојан Новаковић, Споменик СКА, XXIV, Београд 1894, 34-35.

Симић је био пре добар службеник него надарен политичар. Међу чиновницима кнеза Милоша никада није био први, али је увек био међу првима. У редовима Милошевих опозиционара никада није био коловођа, али се увек на време приклањао страни која добија. У странци уставобранитеља није представљао личност за коју су се заузимале европске дипломатске канцеларије, али су на њега рачунале и на њега се ослањале. Он је био и остао исправан и савестан чиновник свих режима у којима је службовао, а уз то трезвен и одлучан, mudar и опрезан, човек који је прешао дуг пут од писара до књажеског представника и који је стасавао заједно са српском државом и њеном администрацијом.⁷² „Он је увек био на средини; колико одан кнезу, толико и опозицији, или, боље речено, он је највише припадао самом себи”,⁷³ непрекидно стичући знање и искуство, али и иметак од близу четрнаест хиљада дуката. Као човек искусан и вешт у пословима и преговорима са Турцима, а уз то и зналац турског језика, био је незаменљив у времену српске кризе од 1842. до 1843. године.

ALEKSA SIMIĆ, ÉMISSAIRE À CONSTANTINOPLE EN 1842–1843

Mirjana Marinković

Resime

Aleksa Simić fut le représentant de la Serbie à Constantinople de septembre 1842 à septembre 1843. Il fut désigné pour assumer cette fonction par l'Administration provisoire à la tête de laquelle se trouvaient Avram Petronijević et Toma Vučić Perišić après l'insurrection de Vučić et après que le prince Mihailo Obrenović fut bani de Serbie pendant l'été 1842. Sa mission diplomatique essentielle consistait à obtenir de la Turquie un Décret (Berat) de reconnaissance du prince Aleksandar Karadžević. Etant donné que la Turquie était favorable à ce nouveau régime qui soutenait la Constitution, Aleksandar fut proclamé prince le 26 octobre / 7 novembre 1842. Néanmoins, la Russie, puissance protectrice de la Principauté de Serbie, ne reconnut pas cette relève sur le trône serbe, considérant qu'elle avait été effectuée par la force. En outre, les partisans d'Obrenović ne cessaient de soutenir de leur action le prince Mihailo. Alors qu' Aleksa Simić était émissaire à Constantinople, s'y trouvait aussi son prédécesseur Jovan Antić (1837–1864), en relation constante avec la Mission russe de Constantinople et par l'intermédiaire de laquelle il s'efforçait de convaincre la Porte de l'injustice et de l'affront faits au prince destitué. Simić, grâce au Secrétaire de l'Agence serbe, eut connaissance de ces lettres adressées par Antić aux diplomates russes Titov et Butenjev, et découvrit l'action d'Antić en faveur du régime précédent.

A la faveur de cette opposition russe, le prince Aleksandar fut intrôné une seconde fois, le 2/14 septembre 1843. Aleksa Simić fut un serviteur fidèle et consciencieux bien qu'il n'ait pas pu avoir une grande influence sur la prise des décisions politiques.

⁷² С. Јовановић, нав. дело, 133.

⁷³ Д. Странђаковић, нав. дело, 86.